

Het Nationaal kennis- en innovatieprogramma (NKWK), onderzoekslijn Klimaatbestendige stad (KBS) en waterschap Vechtstromen organiseerden op 21 april 2016:

De start van de projectentournee NKWK-KBS in de stedenband Twente

Het beeldverslag is te zien op: <https://slate.adobe.com/cp/GEKFG/> Dit is de printversie daarvan.

Het programmaboekje van de dag is te zien op

http://www.vechtstromen.nl/publish/pages/26225/waterschap_vechtstromen_reisgidsje_nkwk_projecttour_def1.pdf

Op 21 april 2016 was de eerste bijeenkomst in het kader van de projectentournee van het NKWK (Nationaal Kennis- en innovatieprogramma Water en Klimaat) voor de onderzoekslijn KlimaatBestendige Stad (KBS).

NKWK-KBS en waterschap Vechtstromen organiseerden deze dag samen in de KlimaatActieve Stedenband Twente. Doel was vragers en aanbieders van kennis rondom in de praktijk gerealiseerde adaptatieprojecten bijeen te brengen. Deelnemers wisselden kennis uit en formuleerden nieuwe kennisvragen. De resultaten van deze dag vormen input voor de nieuwe kennisprogrammering voor de klimaatbestendige stad, waar de NKWK onderzoekslijn aan werkt.

Hieronder volgt een kort verslag van deze NKWK-dag in de Twentse stedenband Almelo, Hengelo en Enschede.

LIVING LAB

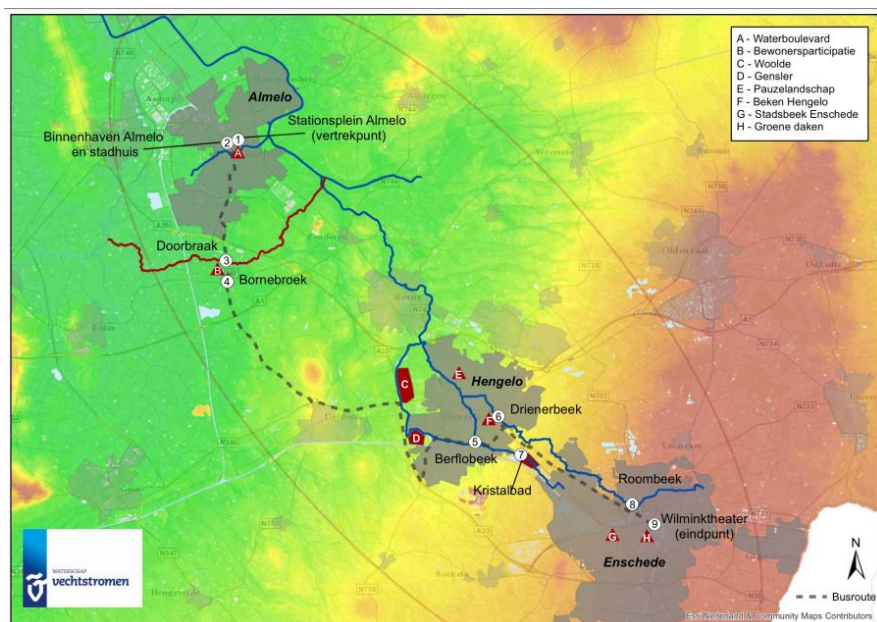
De bijeenkomst op 21 april was een bijzondere gebeurtenis voor de Twentse stedenband: het eerste grote evenement over klimaatadaptatie in deze stadsregio sinds een week ervoor de status Living Lab in het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie was verkregen. Op 14 april jl. werd de toekenning van dit label door Peter Heij (directeur-generaal Ruimte en Water I&M) bekend gemaakt tijdens de Innovation Expo in Amsterdam. De Twentse stedenband is een Living-Lab-gebied waar we al ver zijn met integrale klimaatmaat-regelen en intensief door zullen experimenteren daarmee. Het Living Lab is een mooie status; de Twentse partners zijn er trots op!



PROGRAMMA IN HET KORT

Ochtend

De deelnemers aan deze dag bezochten 's ochtends een aantal projecten in de stedenband Almelo-Hengelo-Enschede, waar klimaatmaatregelen vorm en inhoud krijgen. Denk aan het doortrekken van de haven in Almelo, de Doorbraak, de beekherstelprojecten in Hengelo, het Kristalbad en de Roombeek in Enschede.



Middag

Het middagprogramma opende met een plenair gedeelte waarin dagvoorzitter Joke van Wensem (coördinerend /specialistisch adviseur van het ministerie IenM en projectleider NKWK-KBS), Yvonne van der Laan (lid Bestuurlijk Platform Ruimtelijke Adaptatie voor het ministerie IenM) en namens de regionale bestuurders Stefan Kuks (watergraaf Vechtstromen en klimaatambassadeur) de gasten welkom heetten.

Daarna startten de 7 kennistafels. Hierin gingen adviseurs en beheerders in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de kennisinstellingen met elkaar in gesprek over de kennisvragen die zij hebben rond de uitvoering van klimaatmaatregelen in stedelijk gebied. De eerste themasessie kende telkens een verkennend/inventariserend karakter. Een regionale case vormde de opmaat tot een breed gesprek dat daarna resulteerde in een aantal kennisvragen. De tweede, kortere ronde had vervolgens een toetsend/reflecterend karakter. De themasessies op een rij:

1. Thema Duurzame Bouw en Energie (case: energie uit rioolwater)
2. Thema Participatie (case: bewonersparticipatie in Bornebroek)
3. Thema Gezondheid (case: infiltreren: lust of last?)
4. Thema Circulaire Economie (case: voedselvermalers in hoogbouw)
5. Thema Smart Cities (case: smart city Enschede)
6. Thema Financiering (case: stadsbeek Enschede)
7. Thema Governance (case: anders denken, doen en besturen)

Hierna volgt een korte weergave van de resultaten per kennistafel.

KENNISTAFEL DUURZAME BOUW EN ENERGIE (CASE: ENERGIE UIT RIOOLWATER)

Gespreksleider: Joke Bults, stichting Pionier

Coördinator: Stef Fortkamp, waterschap Vechtstromen

Inbrenger case: Rik Meijer, gemeente Enschede

Kenniswerker: Vera Rovers, TNO

Een initiatief om thermische energie uit het hoofdaanvoerriool in Enschede te winnen illustreert hoe complex veranderingen van bestaande infrastructuur kunnen zijn. Een parallel met adaptatiemaatregelen is snel te trekken. In de sessie bespreken we de mogelijkheden om transities te initiëren met hulp van andere prikkels en andere spelers. Welke kennis hebben we daarbij nodig?

Waarover van gedachten werd gewisseld:

Er is behoefte aan onderzoek op kosten/baten voor het energievraagstuk en klimaatopgaven:

- Wat levert het op; ook aandacht voor de zachte onderwerpen (sociale aspecten, gezondheid)?
- Wat zijn de investeringen?
- Dus van businesscase naar valuecase.

Feiten alleen zijn niet voldoende; er is ook verleiding nodig. Onderzoek zou daar rekening mee moeten houden. Klimaatmaatregelen opwerken naar statussymbool.

En er is aandacht voor:

- Ontzorgen om tot implementatie en realisatie te komen.
- Bouw circulair maken.
- Onderzoek meer integraal uitvoeren (breder).
- Stimuleren MKB om rol te pakken en initiatieven uit te werken.

KENNISTAFEL PARTICIPATIE (CASE: BEWONERSPARTICIPATIE IN BORNERBROEK)

Gespreksleider: Willem Seine, Natuur en Milieu Overijssel

Coördinator: Patricia Rutte, waterschap Vechtstromen

Inbrenger case: Marcel Roordink, gemeente Almelo

Kenniswerker: Hans Gehrels, Deltares

De bewoners van Bornerbroek dragen bij aan een klimaatbestendiger dorp. Zijn er op basis van deze case en uw ervaringen randvoorwaarden te benoemen voor bewonersparticipatie? Of is het een kwestie van het juiste moment afwachten en dan maatwerk leveren? Het potentieel van burgerinitiatief lijkt groot, maar hebben we voldoende instrumentarium om dit te benutten?

Waarover van gedachten werd gewisseld:

- Effecten op kosten (en baten) bij participatie?
- Stel je randvoorwaarden bij participatie? Zo ja welke en hoe ver ga je?
- Werkt participatie als er geen direct belang/ voordeel is?
- Is participatie overal toepasbaar? Cultuurgebonden? Plaats gebonden? Vorm?
- Wat betekent het combineren van functies voor participatie? En andersom?
- Wat maakt dat participatie ergens gaat werken?

KENNISTAFEL GEZONDHEID (CASE: INFILTREREN: LUST OF LAST?)

Gespreksleider: Heleen de Man, Sanitas Water

Coördinator: Els Boerrigter, waterschap Vechtstromen

Inbrenger case: Wim Geerdink, waterschap Vechtstromen

Kenniswerker: Tim van Hattum, WUR

Bij ingrepen in de fysieke leefomgeving worden op enig moment vragen gesteld over de impact op gezondheid. Dat speelde in het verleden al bij de wadi's in het Enschedese Ruwenbos, maar speelt nu ook bij hoge grondwaterpeilen en stilstaand water onder groene daken. Stellen we de gezondheidsvragen op het juiste moment en hebben we wel de juiste afwegingskaders?

Waarover van gedachten werd gewisseld:

- Kostenbatenanalyse systematiek voor groene en blauwe maatregelen maken, met aspect gezondheid meegewogen.
- Doorvertaling zoeken van wetenschappelijke kennis naar praktijk.
- Water in de stad geeft risico's maar ook kansen.
- Interdisciplinaire aanpak noodzakelijk van kennisinstututen, watersector en gezondheidszorgsector.
- Veel aandacht hebben voor effecten hittestress, ook met name voor kwetsbare groepen.
- Maatwerk! Inrichting en locatie zorgvuldig kiezen.

KENNISTAFEL CIRCULAIRE ECONOMIE (CASE: VOEDSELVERMALERS IN HOOGBOUW)

Gespreksleider: André Struker, Waternet

Coördinator: Jos Jogems, waterschap Vechtstromen

Inbrenger case: Auke Doornbosch, gemeente Hengelo

Kenniswerker: Wim Timmermans, WUR

In Hengelo is geëxperimenteerd met een fundamenteel andere, klimaatbestendiger omgang met afval- en afvalwaterstromen. De wenselijkheid van deze ontwikkeling wordt echter ook weer betwist, waarbij vaak financiële argumenten een rol spelen. Welke kennis hebben we nodig rond circulaire economie? En is het niet juist aan de overheid om experimenten als deze te stimuleren? Zonder experiment immers geen transitie! Rekenen we onze innovatieve inspanning wel af op de juiste indicatoren?

Waarover van gedachten werd gewisseld:

- Hoe zorg je dat je regelgeving mee krijgt? En hoe experimenteer je met regelgeving?
- Hoe zorg je voor bewustwording bij de grote groep burgers, als je uitgaat dat 20% intrinsiek gemotiveerd is, 60% meedoet als er financieel voordeel is en 20% die je moet dwingen. Welke instrumenten heb je nodig om de 60% groep mee te krijgen?
- Wat is het schaalniveau waarop je circulaire economie moet ontwikkelen. Is dat op niveau van het huis, de wijk, de stad of de regio?
- Hoe zorg je voor flexibele systemen, om te kunnen inspelen op innovatieve ontwikkelingen en kansen. De waterinfrastructuur (riolering en zuivering) heeft immers een technisch en economische levensduur van 60 jaar.

- Circulaire economie is meer dan duurzaamheid, hoe zorg je voor dat aanpalende beleidsvelden meedoen? Hierbij wordt gedacht aan circulaire geldstromen en een circulaire sociale economie.

KENNISTAFEL SMART CITIES (CASE: SMART CITY ENSCHEDE)

Gespreksleider: Marjolein van Gelder, Ministerie I&M/KIS
Coördinator: Jeroen Buitenweg, waterschap Vechtstromen
Inbrenger case: Gerdien Looman, gemeente Enschede
Coördinator: Jeroen Buitenweg, waterschap Vechtstromen

In Enschede wordt een stap gezet richting realisatie van een smart grid. Maar, wat is het potentieel van een dergelijke technologische ontwikkeling voor de realisatie van adaptatie in stedelijk gebied. Wetende dat alles wat 'connected' is de komende jaren een enorme ontwikkeling gaat door maken, ligt daar wellicht een enorme kans. Hebben we voldoende verbeeldingskracht en kennis om deze kans te benutten?

Waarover van gedachten werd gewisseld:

- Meeste toepassingen zijn buiten klimaat: mobiliteit en energie.
- Klimaat komt er wel aan. Slimmer water bufferen in de stad.
- Integrale oplossingen noodzakelijk. Voor de data, voor de betrokkenheid, voor de noodzaak van urgentie.

KENNISTAFEL FINANCIERING (CASE: STADSBEEK ENSCHEDE)

Gespreksleider: Alexander Meijerink, waterschap Vechtstromen
Coördinator: Manon van de Riet, waterschap Vechtstromen
Inbrenger case: Sylvia Schot, gemeente Enschede
Kenniswerker: Marco Hoogvliet, Deltares

Terugbrengen van water in de stad typeert de Twentse klimaatadaptatie in stedelijk gebied. Zo ook in Enschede, waar een kilometerslange beek door bestaand stedelijk gebied gerealiseerd wordt. Aanleg is kostbaar, dus financiering een uitdaging. Dat vraagt creativiteit. Is er behoefte aan een toolbox creatief financieren? Welke aanvullende kennis creëert de ruimte en mogelijkheden om doeltreffender financiële wegen te kunnen vinden?

Waarover van gedachten werd gewisseld:

Gesproken (en gestickerd) is over alternatieve partnerschappen, meekoppelkansen en slimme interne financieringsstructuren.

- Doelen koppelen van diverse organisaties is belangrijk.
- Door de scope te verbreden kunnen KAS projecten mogelijk gefinancierd worden.
- De overheidsinstellingen moeten hun budgetten ontschotten ("verzuiling")
- Belangrijk: welk goud heeft een organisatie zelf in huis?

KENNISTAFEL GOVERNANCE (CASE: ANDERS DENKEN, DOEN EN BESTUREN)

Gespreksleider: Nanny Bressers, waterschap Vechtstromen
Coördinator: Susan Lijzenga, waterschap Vechtstromen

*Inbrenger case: Jan de Ruiter, waterschap Vechtstromen
Kennswerker: Gerald Jan Ellen, Deltares*

In de stedenband vraagt het realiseren van klimaatmaatregelen om anders denken, doen en besturen. Integraal benaderen van en werken aan vraagstukken vraagt om maatschappelijk verantwoord innoveren. Hoe ga je om met ethische, maatschappelijke aspecten en publieke verantwoordelijkheden? Hebben we voldoende en de juiste kennis om te voorkomen dat we leergeld betalen?

Waarover van gedachten werd gewisseld:

- Samen sturen: je staat er niet alleen voor, kan het niet alleen, maar hoe pak je het aan, stuur je samen. Vooraf afspraken of gewoon aan de slag. Samen dingen oppakken vraagt erom om na te denken hoe je dit wil doen. Wat betreft bekostiging, roladaptatie in het proces etc.
- Interne petten: helder wordt dat water en RO nog lang niet altijd samen gaan. Deze moeten nog nader tot elkaar komen
- Bewustwording is belangrijk, daarbij speelt ook het belang van reframing. Noem het niet klimaat, maar leefbaarheid, economische ontwikkeling etc
- Pilots: you never scale, you never fail. Hoe breng je een pilot naar de bestaande organisatie. Dit is de moeilijkheid. In de pilot is veel vrijheid, die in de staande organisatie niet past.

TOT SLOT

NKWK-KBS, waterschap Vechtstromen en de gemeenten uit de stedenband Twente (Almelo, Hengelo, Enschede) danken de deelnemers voor hun aanwezigheid. Niet alleen hebben we kennis uit kunnen wisselen, maar ook zijn er vanuit de praktijk kennisvragen geformuleerd voor het kennisprogramma van NKWK-KBS.

Kijk voor meer informatie over de KAS-projecten van de Twentse stedenband op www.vechtstromen.nl/kas.

Een uitgebreidere terugblik op dit projectbezoek en meer informatie over het vervolg van de projectentournee worden binnenkort gepubliceerd op de site van NKWK:
<http://www.waterenklimaat.nl/onderzoekslijnen/klimaatbestendige-stad/>